

1944, 1. prosinec, Londýn. – Důvodová zpráva k vládní osnově dekretu prezidenta republiky o mimořádných opatřeních pro zajištění hospodářského života na osvobozeném území, zasláná V. Majerem předsedovi vlády a prezidentu republiky.

Důvodová zpráva

Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností a ministerstvo pro hospodářskou obnovu předložila společně návrhy nezbytných přechodných opatření na poli hospodářském. Ačkoliv připomínkové řízení o těchto osnovách trvá již několik měsíců, nemohlo až dosud být ukončeno. Po studiu a projednání došlých připomínek možno teprve přikročit ke konečné redakci a pak teprve může vláda o všech těchto přechodných opatřeních jednati.

Navrhující úřady považují proto za nutné, aby byla připravena k vydání rámcová norma, která dává vládě zákonný podklad, aby postupovala tak, jak toho poměry budou vyžadovati.

Osnova dekretu prezidenta republiky o mimořádných opatřeních pro zajištění hospodářského života na osvobozeném území, která se tímto předkládá, jest normou značně širokou a zasahuje do všech oborů hospodářského života. Jelikož nelze předem předvídati vývoj událostí, musí být dána vládě možnost, aby pružným ustanovením kryla pokud možno nejširší okruh hospodářství a jeho potřeb. Podrobnosti, které nejsou rázu normotvorného, bude nutno pak řešiti vládními nařízeními. Jako základ k těmto prováděcím nařízením mohou být použity jednak návrhy již vypracované ministerstvem pro hospodářskou obnovu a ministerstvem průmyslu, obchodu a živností, jednak návrhy připravené v ostatních resortních ministerstvech.

Po projednání ve vládě byla osnova zaslána Státní radě k podání poradní zprávy. Státní rada a její příslušné výbory zabývaly se velmi podrobně všemi aspekty nutných zásahů do hospodářského života. Na základě podané poradní zprávy byla osnova znovu přepracována, přičemž bylo přihlíženo k návrhům Státní rady, a předkládá se nyní v novém znění přijatém vládou ve schůzi dne 1. prosince 1944.

Par. 1, odst. 1 osnovy prohlašuje za neplatné jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkoprávní jednání, která byla uzavřena po 29. září 1938, pokud se tak stalo buď pod tlakem okupace, nebo pod tlakem národní, rasové nebo politické perzekuce. Toto ustanovení uzákoňuje prohlášení vlády ze dne 17. října 1941 (Úřední věstník čs., roč. III, č. 2), které zní:

„Vláda Československé republiky prohlašuje, že neuznala, neuznává a nikdy neuzná jakýchkoliv převodů a dispozic s majetky, ať movitými či nemovitými, patřícími podle právního stavu ke dni 27. září 1938 československému státu, zemím, okresům, obcím a všem veřejnoprávním institucím na území Českosloven-

ské republiky, pokud tyto převody a dispozice byly provedeny po tomto datu pod tlakem nepřátelské okupace respektive též mimořádných poměrů politických. Přitom nerozhoduje, zda tyto převody a dispozice mají zevní charakter dobrovolných převodů a zda se staly nebo stanou ve prospěch příslušníků československých nebo příslušníků cizích států.

Rovněž nejsou a nebudou uznány jakékoliv převody a dispozice se soukromým majetkem, provedené po 27. září 1938 za okolností shora uvedených.

Toto prohlášení se týká zejména též jakýchkoliv československých cenných papírů, jichž nucené resp. zdánlivě dobrovolné převody byly provedeny po 27. září 1938 za okolností shora uvedených.

Veškeré zde dotčené převody se pokládají a budou pokládati za neplatné a vláda si vyhrazuje upravit způsob a bližší podmínky, za nichž náprava bude provedena a právní nároky upraveny.

Rovněž si vláda vyhrazuje zaříditi trestní sankce proti všem, kdož by jednali proti smyslu tohoto prohlášení."

Vzhledem k ustanovení par. 1 Ústavního dekretu o obnovení právního pořádku (č. 11/1944 Úředního věstníku čs.), podle kterého „doba nesvobody“ začíná dnem 30. září 1938, bylo rozhodující datum o dva dny posunuto, čímž se docílí větší a žádoucí jednotnosti, aniž by tím trpěly zájmy postižených.

Má-li být zásada obsažená v odst. 1, par. 1 provedena bez újmy pro hospodářský život, bude nutno vydati další normotvorné předpisy, jak to i předvidá par. 12 Ústavního dekretu o obnovení právního pořádku, který zní:

„Zákon zvláště stanoví, jak budou odčiněny škody vzniklé důsledkem mimořádných poměrů doby nesvobody a jak budou upraveny případy, ve kterých není možno nebo v zájmu hospodářské a sociální obnovy není účelno, vrátiti se k původnímu stavu.“

Par. 2 dává zákonný podklad k zajištění nepřátelského majetku na československém území. Předpisu tohoto je zapotřebí, aby se předešlo všelijakým machinacím s tímto majetkem. Konečná dispozice s nepřátelským majetkem zůstane vždy věcí mezinárodní a vnitřní úpravy. Určení osobního a věcného obsahu pojmu „nepřátelský majetek“ nutno přenechati pozdější úpravě. Osnova také nestanoví způsob zajištění, možno však mít za to, že se na velikém počtu případů tak stane ve formě zatímní správy, o které jednájí par. 3-5 osnovy.

Par. 3 určuje formu a rozsah státní ingerence na hospodaření jednotlivých podniků. Stane se to ve formě zavedení zatímní správy a jmenování zatímního správce, který nastupuje na místo dosavadního držitele, přičemž nerozhoduje, na jakém právním nebo pseudoprávním základě se tato držba pohybovala. Zatímní správě mohou býti podrobeny nejen hospodářské podniky a závody všech druhů (výrobní, distribuční atd.), nýbrž i majetkové podstaty, kterýmž obratem mají býti

zachyceny hospodářské statky, které nelze subsumovati pod pojem „hospodářské podniky a závody“.

Zavedení zatímní správy děje se podle dnešního znění osnovy přepracované ve smyslu poradní zprávy Státní rady buď obligatorně nebo fakultativně:

Obligatorně jest zatímní správu zavésti

1. do podniků atd., které jsou ve vlastnictví, v držbě nebo ve správě osob státně nespolehlivých, a

2. do podniků atd. opuštěných.

Osnova se nepokouší definovati pojem „opuštěný podnik (závod) atd.“. Doporučuje se přenechati vykonávajícím orgánům praktickou aplikaci zákonného předpisu, poněvadž nelze předvídat veškeré možnosti, ve kterých bude nutno prohlásiti podnik za „opuštěný“.

Koho třeba pokládati za osobu státně nespolehlivou, bylo vysloveno již v par. 19, odst. 9 zákona ze dne 13. května 1936, č. 131 Sb.z. a n. o obraně státu.¹ Tato definice kryje i za dnešních úplně změněných poměrů pojmy jako „zrádce“, „kolaborant“, „válečný viník“ atd. Interpretovati pojem státní nespolehlivosti v konkrétním případě zůstává vyhrazeno příslušným instancím.

Obraty užívanými pod a) a b) bude zachycen v mnohých případech nepřátelský majetek, o jehož zajištění mluví par. 2 (viz nahore).

Zatímní správu možno zavésti v odborných, zájmových a hospodářských organizacích a ústavech (jako např. v Obilní společnosti, v obchodních a živnostenských komorách a konečně u hospodářských podniků a závodů všude tam, kde a pokud toho vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života. Zda toto kritérium jest dáno, bude zase věci rozhodnutí příslušných orgánů, protože nelze předem vypočítati kazuisticky existující možnosti. Není obavy, že bude použito tohoto zmocnění ve větším počtu případů, než kde bude věcná nutnost pro takové opatření, poněvadž poválečné obtíže, jejichž zdolání si vyžádá napětí sil všech, zajisté nutí k restriktivnímu výkladu tohoto zákonného ustanovení.

K obratu „přechodné období“: tento pojem jest ve vládou již přijatém ústavním dekretu prezidenta republiky o národních výborech definován takto: „Přechodné období začíná se dnem, kdy některá část Československé republiky je osvobozena z nepřátelské moci a končí se dnem, který určí řádně zvolené Národní shromáždění.“

K obratu „zatímní správa“: Pojem „zatímní správa“ jest znám exekučnímu řádu (par. 158, v souvislosti s dražbou pozemku). Ježto jde o instituci poměrně málo známou, není snad překážek, aby se výrazu „zatímní správa“ nepoužilo pro obsahově rozdílnou instituci, kterou tato osnova zavádí.

Par. 4 byl rovněž oproti původnímu znění na návrh Státní rady přepracován, hlavně ve smyslu silnější decentralizace a zesílení vlivu a účasti místních a okresních národních výborů. Tento paragraf jedná o tom, která instance v jednotlivých

případech jest povolána k zavedení zatímní správy a jmenování zatímního správce. Nebylo by hospodářsky prospěšné a administrativně zdolatelné, aby do všech podniků dosazovala zatímní správu jedna a tatáž instance. Nejlepším kritériem pro rozdělení závodů a podniků zdá se býti počet zaměstnanců bez ohledu na kategorie. Osnova navrhuje proto, aby pro závody, zaměstnávající do 300 zaměstnanců, byl příslušný okresní národní výbor, popřípadě správní komisař (správní komise) k zavedení zatímní správy a k jmenování zatímního správce. Pro závody větší jest příslušný zemský Národní výbor. Osnova přitom vychází ze zásady ústavního dekretu o národních výborech, podle kterého (čl. 1) národní výbory mají fungovati „jakožto prozatímní orgány veřejné správy ve všech jejích oborech“. To platí ovšem jenom tam, kde podle čl. 4 tohoto ústavního dekretu nebudou jmenování vládní komisaři nebo správní komise. Ježto funkci zemského národního výboru na Slovensku zastává Slovenská národní rada, byl na tuto okolnost vzat zřetel v textu dekretu.

Podnikům s méně než 300 zaměstnanců naroveň postaveny jsou odborné a zájmové hospodářské organizace a ústavy s pouze okresním významem. Při organizacích a ústavách, které mají význam a působnost větší než okresní, ale ne celostátní (Lékařská komora, Moravská zemská pojišťovna), jest příslušný zemský národní výbor, kdežto zatímní správu do organizací atd. s celostátní působností zavede resortní ministr (např. ministr veřejných prací do Inženýrské komory).

Odstavec 2 poukazuje příslušný národní výbor na spolupráci s existujícím závodním výborem dělnickým nebo zřízenceckým (par. 7 zákona č. 330/21) nebo se závodní radou dotyčného podniku. Přitom se ukládá prováděcím orgánům, aby si před rozhodnutím vyžádaly i dobrozdání příslušné organizace (např. svazu průmyslu, obchodu atd.).

K urychlení rozhodnutí bude snad často nutno zmocniti hierarchicky nižší správní orgány (okresní, popřípadě místní národní výbory) provedením nutných kroků. Odst. 3, par. 4 dává k tomu zákonný podklad. Stejně jest nutno ustanoviti, co se má stát v případě, že příslušný národní výbor (okresní podle lit. a, zemský podle lit. b, odst. 1 tohoto paragrafu) nutná opatření z jakéhokoliv důvodu neučiní nebo učiniti nemůže. V tomto případě nastane podle odst. 4 devoluce² k vyšší instanci. Odst. 5 dává těmto instancím možnost přezkoušeti rozhodnutí okresních (místních) národních výborů a provésti, kde se toho jeví potřeba, nápravu.

Par. 5 umožňuje zrušení zatímní správy, pominuly-li důvody, které k jejímu zavedení vedly, např. když toho již plynulý chod výroby dále nevyžaduje. Zrušení zatímní správy vyslovuje podle par. 4, odst. 1 stejná instance, která ji zavedla. Bylo-li např. ve smyslu odst. 5 původní rozhodnutí okresního národního výboru nahrazeno zemským národním výborem rozhodnutím jiným, může zrušení zatímní správy zase jen vysloviti zemský národní výbor.

K par. 6: Jest samozřejmé, že při výběru osob zatímních správců jest účelné, aby bylo přihlíženo k nynějším i bývalým zaměstnancům podniku a závodu, neboť budou to lidé, kteří provoz znají, kteří provoz mohou také dále vésti snáze nežli osoba cizí, která by se musela teprve přizpůsobiti daným poměrům. Práva a povinnosti zatímních správců budou upraveny zvláštním vládním nařízením. Jelikož nelze vyloučiti možnost, že toto vládní nařízení nebude moci býti vydáno současně s navrhovaným dekretem, ustanovuje osnova, že pro tento případ a do vydání tohoto vládního nařízení platí předpisy o právech a povinnostech vnučených správců podle vládního nařízení 197/36.

K par. 7: Lze snad namítnouti, že by bylo záhodno, kdyby tento předpis jasně vyslovil, kdo jest aktivně legitimován k tomu, aby podal opravné prostředky proti zavedení (zrušení) zatímní správy a ustanovení zatímního správce. Při spletitosti otázky vlastnické nedoporučuje se specifikovat zvláště osoby legitimované k podání opravných prostředků proti příslušným výměrům. Není-li zvláštních předpisů o odvolacím řízení, platí zásady hlavy V správního řádu (vládní nařízení č. 8/1928).

Par. 8 zmocňuje vládu, aby zajistila finanční prostředky k zabezpečení chodu podniků v zatímní správě, neboť nutno počítati s tím, že z důvodů veřejného zájmu bude zapotřebí zajistiti a udržovati provoz i v tom případě, že podnik sám nebude s to, aby udržel provoz vlastními prostředky.

K par. 9: Vzhledem k zvláštním podmínkám peněžnictví a báňského průmyslu ustanovuje osnova, že pro tyto obory budou platit předpisy speciální v tomto paragrafu uvedené. Nebudou-li včas vydány, platí ovšem i pro tyto obory všeobecné předpisy této osnovy a prováděcí nařízení k ní vydaná.

Osnova neobsahuje trestních ustanovení; navrhuje úřady sdílejí názor ministerstva financí, že veškerá trestní ustanovení na poli přechodných opatření rázu hospodářského mají býti shrnuta v jeden předpis.

SÚA. f. PMR-L 1940-1945, k 19. Návrhy MHO 1944, stroj. prvopis.

¹ Citované ustanovení zákona o obraně státu znělo: „Důvodem označení za osobu státně nespolehlivou nemůže býti nikdy příslušnost k určitému jazyku, náboženství nebo rase. Za státně nespolehlivé třeba pokládati zejména osoby, o kterých možno míti důvodně za to, že by zneužily svého postavení v duchu obraně státu nepřiznivém, zvláště pak ty, které vyvíjely nebo vyvíjejí činnost, směřující proti státní vrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, ústavní jednotnosti nebo demokraticko-republikánské státní formě a bezpečnosti Československé republiky anebo proti obraně státu, které k takové činnosti podněcují nebo jiné osoby svěsti hledí, anebo takovou činnost vychvalují, schvalují nebo podporují, které byly příslušníky politické strany, jež byla po účinnosti tohoto zákona pro protistátní činnost úředně rozpuštěna, které mají podezřelé styky s jinými osobami státně nespolehlivými nebo s cizinou ap.“

² Devoluce – přesun působnosti v konkrétní věci z nižšího státního orgánu na vyšší.